

Est.1994

JCL

Journal of the College of Languages

Open Free Access, Peer Reviewed Research Journal

<http://jcolang.uobaghdad.edu.iq>

P-ISSN: 2074-9279

E-ISSN: 2520-3517

2022, No.(45)

Pg.394-419

Pragmatics and Speech Act- History, Importance and Stages of Development

Noor Fadhel Abid MA. Candidate

E-mail: noorfadhel251@gmail.com

Asst. Professor Ghazwan M. Rasheed

E-mail: g.majeed1978@colang.uobaghdad.edu.iq

University of Baghdad, College of languages, Department of Hebrew Language, Baghdad, Iraq.

(Received on 31/1/2021 - Accepted on 15/3/2021 - Published on 2/1/2022)

DOI: <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2022.0.45.0394>

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Abstract

The present study stresses two of the most significant aspects of linguistic approach: Pragmatics” and the “Speech Act Theory”, revealing its importance and the stages and levels of development through Hebrew language’s speech acts analysis including (political speech, the Holy Bible, Hebrew stories).

Chronologically, Pragmatics has always been the center of linguists’ interests due to its importance in linguistic decryptions, particularly, through “Speech Act Theory” that has been initiated and developed by the most prominent philosophers and linguistics.

The present study discloses that "Speech Act Theory" is the backbone of Pragmatics. This is due to the fact that its scope doesn't only include the language message sender, but rather (the sender, the receiver, the environment, the context, and the speaker's social standards and attitude of the language). Reflecting the social culture as well as the society standards and morals, "Speech Act Theory" can effortlessly facilitate grasping the message of the speaker's intentions by the message receiver.

Key words: Pragmatics, Speech act, Hebrew Language, John Austin, John Searle, Direct and Indirect.

הפרגמטיקה ופעולת-הדיבור- התולדות, החשיבות ושלבי ההתפתחות (יישומים בלשון העברית)

החוקרת

נור פאדל עבד

החוקר

פרופ' עוזר ד"ר ר'זוואן מגיד רשיד

תקציר

המחקר הזה שופך אור על שני מושגים עיקריים בחקר הלשון "הפרגמטיקה" ו"פעולת-הדיבור" ועל תולדותיהם ושלבי התפתחותם דרך ניתוח פעולות הדיבור בלשון העברית בכל רבדיה ושלביה (השיח הפוליטי, התנ"ך, סיפורים עבריים).

הפרגמטיקה עברה שלבים חשובים במרוצת הזמן. בימינו החוקרים התעניינו בגישה הזאת ובמיוחד בתחום התקשורת הלשוני משום שהיא מסייעת אותם בפענח המסרים בין השוחחים, באמצעות התיאוריה המרכזית בחקר הפרגמטיקה "תיאורית פעולת הדיבור", שהופיעה והתפתחה על ידי קבוצה של פילוסופים ובלשנים מפורסמים בחקר הלשוני.

ממצאי המחקר מגלים כי תיאורית פעולת הדיבור היא הבת הבכורה של הפרגמטיקה, משום שהיא אינה מתעניינת אך ורק בדיבור המוען, אלא היא עברה לממדים אחרים כגון (מקבל הפעולה, הסביבה שמתרחשת בה הפעולה, ההקשר הלשוני והחוק לשוני, נורמות החברה, מעמד הדובר והשומע... וכן הלאה). באמצעות התיאוריה הזאת אנו יכולים להבנת כוונותיו של הדובר כלפי הנמען, בנוסף לכך היא משקפת את התרבות החברתית של חברה מסוימת ואת נורמות המבנים החברתיים והמוסריים שלה.

מילים מפתח: פרגמטיקה, פעולת הדיבור, הלשון העברית, ג'ון אוסטיין, ג'ון סירל, פעולות דיבור עקיפות וישירות.

הקדמה

השפה היא כלי תקשורת ותופעה חברתית שתלויה תלות הדוקה בתרבות המשתמשים בה. מכאן בא הצורך לחקור את המשמעות בתוך הקשר רחב יותר מן ההקשר הלשוני או מן המשמעות הלקסיקלית של המילה בלבד. כלומר, חקירת המשמעות של המסרים המועברים מן הדוברים אל הנמענים מצד, ומצד אחר כיצד מפענחים הנמענים את המסרים האלה תוך ההקשר הרחב הזה. כתגובה לצרכים אלה הופיעה הפרגמטיקה כתיאוריה מבוססת על היחסים האינטרקטיביים שבין השיח לבין המוען מצד, ומצד שני בין המוען לבין הנמען, בנוסף לאלמנטים הקשריים שונים המשפיעים על היחסים האלה. המחקר הפרגמטי אינו מחקר סגור על עצמו אלא הוא פרץ גבולות-שהיו אדומות בעבר במחקר הלשוני- אל תוך הפילוסופיה המסורתית כגון "פעולת-הדיבור", "הדאיקסיס" ו"הארגומנטציה". במחקר זה נניסה להציג את הקשר בין הפרגמטיקה לבין תיאוריית "פעולת-הדיבור" שנחשבת כיום עמוד התווך במחקר הפרגמטי ואחת התיאוריות החשובות ביותר הזוכה להתעניינות ביקורתית עמוקה מטעם הפילוסופים והבלשנים כחד.

מה היא פרגמטיקה?

למושג "פרגמטיקה" הגדרות שונות ומגוונות ששאובות את זרמיהן מדיסציפלינות מדעיות, ספרותיות ופילוסופיות שונות. הבלשנות המודרנית הגדירה את הפרגמטיקה כ"ענף בבלשנות העוסק בשימוש בשפה בקונטקסט", אנו משתמשים בשפה כדי להעביר מסרים שונים שחורגים לרוב מן המשמעות המילולית של המבעים. בניגוד לסמנטיקה, שעוסקת במשמעות המילולית של ביטויים לשוניים, משמעות הנשאת קבועה בכל הקונטקסטים, הפרגמטיקה עוסקת באותם היבטים של פירוש התלויים בשימוש במבעים בקונטקסטים ספציפיים [אלדו, סבי, 2012, חלק ג': 221].

לפי הפילוסוף ג'ורג' יולי, הפרגמטיקה היא מדע קוגניטיבי חדש, העוסקת בחקר המשמעות כפי שנמסרה על ידי הדובר/הכותב ופירושה באמצעות השומע/הקורא. איפוא, חקר משמעות דיבורו של הדובר [Yule, George, 1996 p. 3].

האינציקלופדיה של הבלשנות מגדירה את מושג הפרגמטיקה כ"חקר העיקרונות השולטים בשפה בשימוש" [Malmkjaer, Kirsten, 2002 p. 418]. ליונסון "Levinson" מדגיש, בספרו (פרגמטיקה), את רעיון חשיבותו של ההשקף בתחום פירוש המשמעות "חקר היחסים שבין השפה לבין ההשקף המהוקשר בתוך המבנה של השפה" [Levinson, C. Stephen, 1983 p. 9].

ההסטוריה של הפרגמטיקה

השימוש במילה פרגמטיקה בא על ידי הפילוסופים היוונים, המילה הזאת נגזרת מהמילה היוונית (פרגמה), אשר שימש בה הרבה מהפילוסופים היוונים כמו אפלטון "Plato", אריסטו "Aristotle", אוגוסטין "Augustine", דני סקוט "Dents Scott", קופרניקוס "Copernicus" וגלילאו "Galileo", שתפסו את הפרגמטיקה בצורה של פעילות או פעולה המבוססת על ניסיון ועל הפעילות הפרקטית, כדי להגיע לתוצאות הסופיות. בעוד המחשבה הפרגמטית המודרנית נקשרה בשמו הפילוסוף האמריקאי צ'ארלס פירס "Charles Pierce" שהיה הראשון אשר הטביע את המונח "פרגמטיקה" והיה הראשון שהכריז על הפרגמטיקה כגישה פילוסופית. ג'ון דיווי "John Dewey" בא אחריו והביע את דעתו בפרגמטיקה, אבל פירס לא הצליח להגיש הבנה ברורה להמחשבות, אשר קישר אותן באפקטים המוחשיים, לכן אפשר לומר כי פירס קישר בין המסמן והמסומן תוך יחס שרירותי שאפשר להגיע לו בשיטה אמפירית. אך ג'יימס "James" לא הסתפק בכך, הוא היה בניגוד לפירס, אשר שילב בין מה שהוא שכלי לבין מה שהוא אמפירי [شاهين, احمد فهد صالح, 2015: 5-6].

הפרגמטיקה הופיעה עם הופעת המדעים הקוגניטיביים, כמו (פסיכולוגיה, פילוסופיה, בינה מלאכותית ומדעי המוח), על ידי פילוסופים רבים ומפורסמים מביניהם הפילוסוף האמריקאי הבולט ביותר בין חוגי הפילוסופים שרלו מוריס "Charles Morris", בשנת 1938 הבחין בין דיסציפלינות שונות כלומר: "תחביר" שהוא המדע החוקר את היחסים בין הסימנים בהקשר מסוים, "סימנטיקה" שהיא המדע המתעניין בחקר המשמעות, ולבסוף "הפרגמטיקה" שהיא מדע החוקר את היחסים בין הסימנים להמשמשים בהם [ربول، آن، موثلا، جاك، ت: دغفوس، سيف الدين، 2003: 30-27].

המובילים הראשונים בחקר הפרגמטיקה בסוף שנות השישים של המאה העשרים היו פילוסופים במקצועם מאסכולת אוקספורד: אוסטין וכן גרייס וסירל המצוטטים היום בעיקר במחקרים בלשניים-פרגמטיים. אף שסטלנאקר קורא למאמרו בשם "פרגמטיקה" הוא עדיין צמוד לטכניקה הלוגית-פילוסופית מבית היוצר של הפילוסופים קריפקה ולואיס "Kripke and Lewis", טכניקת העולמות האפשריים. פשר "Kasher" עצמו מדבר על הפרגמטיקה במונחי כשירות חומסקיאניים: הוא מציג את הפרגמטיקה כחקר היכולת האנושית לעשות שימוש יעיל בלשון, ומקווה שתזכה למערך מחקרי מוצלח מקביל לזה של חקר התחביר [סוברן, תמר, 2006: 138].

הפרגמטיקה קשורה בקשר הדוק עם הפילוסופיה של הלשון, המחקר הפרגמטי הוא תוצאה של התרבות האנגלו-סקסית, שהתפתח בארצות הברית ובאנגליה בגלל התפקיד שממלאות המגמות האנליטיות בפילוסופיה, לעומת זאת, בגלל בעיות התיאוריה הגנרטיבית בעותק הראשון שלה, הוביל הדבר הזה לחשוב בשני מימדים הם הסימנטיקה והפרגמטיה. עם גיוון מקורות המחקר הפרגמטי אנו מוצאים כי לכל מושג בפרגמטיקה

תחום ידע עיקרי, למשל מושג "פעולת הדיבור" יצא מרחם הפילוסופיה האנליטית שכוללת תכניות, נושאים וזרמים שונים.

כיוון שהפילוסופיה האנליטית הייתה המעיין הקוגניטיבי העיקרי של המושג "פעולה הדיבור", נחוץ הדבר להגדיר את הזהרם הפילוסופי על כל כיווני השונים, משום שהוא מייצג את הרקע הקוגניטיבי והחיק הרעיוני של התופעה הלשונית הנקראת "פעולת הדיבור". הפילוסופיה האנליטית אינה מעוררת את תשומת לבנו, אלא החשוב לנו הוא הרגע שנולד בו תופעת "פעולת הדיבור" מרחם הניתוח הפילוסופי, משום שהפילוסופיה האנליטית היא המיילדת לפרגמטיקה הלשונית [صحراوي، مسعود، 2005: 17].

הסיבות להופעת הפרגמטיקה

הפרגמטיקה הופיעה כדי למלא את החלל שהותירו הפילוסופיות הלשוניות המילוליות שקדמו לה, שהוגבלו להסביר את יחסי הסימנים מבחינה סימנטית. המדע החדש הזה הציג מושגים שונים להבנת הדיבור והשלכותיו ומטרותיו. הדיבור, שרוב הפילוסופיות הקודמות נראו בו כמו שהוא מסביר את העולם, אשר נהפך לו ואף להקשר "context" תפקיד נוסף שתלוי ב"פעולות" [كليب، سامي، 2017: 127].

מכאן, אנו יכולים להציג כמה סיבות עיקריות שהביאו להופעתה של הפרגמטיקה:

1. הסיבות החיצוניות:

- א. שיגשוג כמה מן המדעים והתחומים הקוגניטיביים הקשורים בשפה למיניהם, כגון הטיפול האלקטרוני של השפה בתהליך התייעוד והתרגום האלקטרוני.
- ב. הצורך החמור להשקיע את ההישגים הלשוניים בתוך בתחומים מדעיים שונים, כגון הפואטיקה, תורת הסגנון וכדומה.
- ג. הצורך להכניס את שני המימדים (הסימנטי והפרגמטי) לצד המימד התחבירי בתוך התהליך האנליטי של המבעים המבנים הלשוניים [الشنقيطي، خديجة محفوظ محمد، 2012: 25].

2. הסיבות הפנימיות:

- א. התיאוריות הגנרטיביות הטראנספורמטיביות כשלו בהתליך פירוש אחדות מן התופעות הלשוניות, מכיוון שהן נטשו את ההתעניינות בהקשר וביחסי השלון בחברה [جمال، موسى، 2009: 5].
- ב. התחביר, אי אפשר לפרש אותו או לנסח את הכללים שלו לאור האינטואיציה הלשונית, אלא לאור השימוש הממשי בשפה.
- ג. נטישת הסמנטיקה מן החקר הלשוני בזרם הסטרוקטורלי ובמיוחד בסטרוקטורליזם האמריקני [الشنقيطي، خديجة محفوظ محمد، 2012: 25].

מחמת הסיבות האלה ועוד אחרות נוכל לומר כי הפרגמטיקה היא מדע חדשני ונחוץ למדי בתהליך פירוש המשמעות המכוונת מבלי לוותר על ההקשר הן הלשוני והן הנסיבתי, לא זה בלבד, אלא יש משהם טוענים כי המבע הנאמר חסר משמעות מדויקת מבלי לעיין במבעים הקודמים לו והבאים אחריו.

סוגי הפרגמטיקה:

סוגי הפרגמטיקה הופיעו כתוצאה מההתפתחויות הגדולות בתחומי הפילוסופיה והבלשנות, כך שיש הרבה סוגים של הפרגמטיקה כמו: (פרמטיקה של הרטוריקנים החדשים, פרמטיקה של הבלשנים, פרמטיקה של הפילוסופים). התפתחות הפרגמטיקה הובילה להתערבותה עם מדעים שונים, והדבר הזה הוביל להופיע הרבה סוגים לפרגמטיקה:

1. **פרגמטיקה קטנה:** מתייחסת אל הקשרים חלקיים.
 2. **פרגמטיקה גדולה:** מתייחסת אל הקשרים חברתיים.
 3. **מטא-פרגמטיקה:** היא מכוונת אל התודעה הפרגמטית של האנשים, בתחומי הפרגמטיקה שמהם החינוך (כאשר השפה היא גם אמצעי וגם נושא), ביחסי עזר (יחסי רופא וחולה בפסיכותרפיה), השיח התקשורתי והעיונות (פוליטיים ותקשורתיים) והשיח המדעי [בלانشה, פיליב, 2007: 186].
- ארצ'יונה "Archione" הבחינה בין שלושה סוגים בסיסיים של הפרגמטיקה:
1. **פרגמטיקה מילולית:** מתעניינת בתיאור הקשרים הקיימים בין הנתונים הפנימיים של המבע לבין תכונות מנגנון ההבעה.
 2. **פרגמטיקה של פעולת הדיבור:** מתעניינת בחקר ערכי השיחה בתוך המבע, שמאפשרת לו לפעול כפעולת דיבור מיוחדת.
 3. **פרגמטיקה שיחתית:** עוסקת בדובר והיחס שלו בשיח [מקיול, אדריס, 2001: 9].

ישנם עוד ענפים אחרים המושפעים מתחומים מדעיים שמהם:

1. **פרגמטיקה לשונית כללית:** היא מתעניינת בחקר האמצעים התקשורתיים ומחולקת לשני חלקים:
 - א. הפרגמטיקה הלשונית: היא מעוניינת בחקר התחביר לאור הרמות השיחתיות, לכן היא עוברת מן ההקשר הלשוני אל ההקשר החיצוני ומשתמשת בשפה מסוימת.
 - ב. הפרגמטיקה החברתית: מתעניינת בחקר תנאי השימוש הלשוני היוצאים מן ההקשר החברתי [נחלה, محمود أحمد, 2002: 15].
2. **הפרגמטיקה היישומית:** חוקרת את בעיות התקשורת תוך מצבים שונים ובמיוחד כשתהיה לתקשורת תוצאות קשות, דרך אגב הייעוץ הרפואי והמושבים בבתי המשפט.

3. הפרגמטיקה האסטרטגית: רואה כי "הבלשנות הפרגמטית" היא תיאוריה מנטלית של הכוונה השיחתית.
4. הפרגמטיקה החינוכית: עוסקת בחקר השפה הזרה של הלומד ומטפלת בהבנת השפה הזרה ומפעילה את האינטרקציה ההדדית בין הלומד לבין המלמד [عكاشة، محمود، 2013: 82].

חשיבות הפרגמטיקה

הפרגמטיקה נהפכה לאירוע לשוני וקוגניטיבי במשך העשורים האחרונים, אחרי שהיתה לעיתים קרובות מכונה ב"פח הבלשנות" שנשלך בתוכו את כל הנושאים הלשוניים המסובכים [ختام، جواد، 2016: 22].

אבל עיון קצר בהיסטוריה של המושג "פרגמטיקה" עשוי להבהיר את חשיבותו בימינו. כנקודת מוצא ישמש לנו מודל השפה של צ'רלס מוריס "MRRIS 1938" שממקם את הפרגמטיקה כאחת משלוש הצלעות של השפה – בצד הסמנטיקה והתחביר. הוא מגדיר "פרגמטיקה" כענף בשפה העוסק בנסיבות שבהן מתרחשת קומוניקציה – בין אם מדובר בנסיבות חומריות (רעש, למשל) ובין אם מדובר בנסיבות מורכבות כגון מוטיבציה אישית, היחסים בין הדובר לבין המאזינים ועוד. במובן זה, המושג "פרגמטיקה" קרוב מאוד למושג "הקשר" [https://haraayonot.com/idea/pragmatism].

כמו כל התורות הפילוסופיות הנוגעות לפרשנות היקום, האדם, התופעות, הדברים וכן הלאה, השאלה החשובה ביותר הייתה "מה האדם רוצה כשהוא מדבר"? הרבה שאלות אחרות נגזרו מהשאלה המרכזית הזו: "מה עלינו לעשות כשאנחנו מדברים"? מה בדיוק אנו אומרים כשאנחנו מדברים? עם מי מדברים? מי מדבר ולמה? מה אנחנו צריכים כדי לעצור את הדו־משמעות במשפט? מה היא ההבטחה? באמצעות שאלות אלה ואחרות (ארמנגו) "*Françoise Armengaud*" ביקשה להסביר את חשיבות הפרגמטיקה בניתוח המבע והשיח. היא בשאלתה כגון: "מה אנחנו עושים כשאנחנו מדברים?" היא מקשרת בין הדיבור לבין פעולת־הדיבור, ומחזירה אותנו אל הרעיון המרכזי של הפרגמטיקה האומר: "אין מבע מבלי פעולה" [كليب، سامي، 2017: 132-133].

כמו־כן החוקרת (קתרין אורצ'יונה) "*Archione*" הדיגשה את הרעיון הזה כשהגדירה את הפרגמטיקה כ"חקר הדיבור באמצעות הפעולה". קשר זה בין דיבור לפעולה שם קץ לעשרות שנים של שליטת הרעיון כי הדיבור סותר את הפעולה [المصدر نفسه].

מכאן בולטת חשיבותה של פרגמטיקה בתהליך פיענוח המסרים והקודים שהדובר מעביר למאזינים. לכן נהפך לה ערך מהותי בניתוח השיח האנושי בכלל, ערך שאינו פחות מן ערכם של הסימנטיקה והתחביר. לפיכך, לדעתנו שיש לפרגמטיקה חשיבות רבה, ואנו רואים בה כענף עצמאי בפני עצמו מענפי השפה.

המושגים המרכזיים של הפרגמטיקה

בנושא זה נדון במושגים המרכזיים שמהווים את מהותו של חקר הפרגמטיקה; הריהם (מושג עיקרון הקואופראציה) "Cooperative Principle" (מושג קדם-הנחה) "Presumption" (מושג הדאיכסיס) "Deixis" (מושג הארגומנטציה) "Argumentation" (מושג הגרירה) "Entailment" ולבסוף (מושג פעולת-הדיבור). מושגים אלה הם עמודי התווך של הפרגמטיקה, שכל אחד מהם שואף לתת הנחה משלו בתהליך פיענוח המשמעות המכוונת, וכל אחד מהם עונה על השאלה המרכזית "איך אנחנו מבינים את העולם דרך השפה":

1. תיאורית האימפליקטורה השיחתית של גרייס

בעישורים האחרונים של המאה ה-20 הופיעה התעניינות בחקר הלשון במישור הפרגמטי. אחת התיאוריות הלשוניות החשובה ביותר שנחשבות לעיקרון מרכזי בחקר הפרגמטיקה היתה ועדיינה "תיאוריית האימפליקטורה של גרייס" *Grice's Theory of Conversational Implicature* [רשיד, ר'זואן מגיד, 2015: 167]. על פי גרייס, אימפליקטורה שיחתית של משפט שהובע בהקשר מסוים היא השתמעות שניתנת לביטול, כלומר הביטול שלה אינו יוצר סתירה שכן היא השתמעות שאינה גרירה [סבי, אלדו, 2012, חלק ג: 237].

אנו מניחים שבדיון מה צריך להיות הדוברים והמאזינים המשתתפים בשיחה כל שהיא משתפים פעולה ביניהם. שיתוף פעולה כזה הוא גורם הכרחי להצלחת השיחה. דרך אגב, כשהמאזין מסכים עם קדם-ההנחות של הדוברים, אז הם מוחרכים להניח כי הדובר שאומר את המבע: "המכונית שלי", יש לו בפועל מכונית, הוא – הדובר – אינו מנסה להטעות את המאזין [Yule, George, 1996 p. 35].

עיקרונות שיח אלה ("מקסימות שיח" *maxims of conversation*), שיוצגו מייד בהמשך, אמורות לנבוע מעיקרון כללי אחד שהוא נקרא בשם "עיקרון הקואופראציה-שיתוף פעולה": "אמור את מה שעליך לומר בשלב הנוכחי של השיחה שבה אתה משתתף" [סבי, אלדו, 2012, חלק ג: 237].

כדוגמה, שיחה בין איש ואישה שנערכה בגן ציבורי:

יש אישה יושבת על הספסל בגן ציבורי ולפניה כלב ענק רובץ על הריצפה.

בא איש וישב לצדה של האישה.

האיש: כלבך נושך?

- האישה: "לא".

(האיש ניסה ללטף את הכלב, והכלב נשך את ידו של האיש)

- האיש: "אה!" את אמרת! כי הכלב שלך אינו נושך.

- האישה: "זה נכון", אבל זה אינו הכלב שלי [Burrige, k& Stebbins,]

[T., N., 2016 p. 361]

אחת הבעיות שבדוגמה שלעיל קשורה בתקשורת *Communication* כנראה, הסבה העיקרית של הבעיה נובעת מההנחה הראשית "מה שנמסר יותר ממה שנאמר. אין הבעיה כאן קשורה בקדם-ההנחה משום שההנחה "כלבך" כלומר "לאישה יש כלב" היא נכונה לשני הדוברים, אבל הבעיה נובעת מהנחתו של האיש כשהוא שואל "כלבך נושך?". ומהתשובה של האישה "לא". שניהן השאילה והתשובה תלויות בכלב שרובץ מול האישה. האישה, בדוגמה זו, מגישה מידע פחות יותר ממה שהוא מבוקש או מצופה. כלומר, האיש היה מחכה מידע כפי שנזכר בשורה האחרונה "זה אינו הכלב שלי. לסיכום, האישה אינה משתפת-פעולה עם האיש בשיחה, כמו כן האישה הפגינה אירצון ואינטרקציה שיחתית שיחתית עם האיש הזר [Burrige, Kate, 2016 p. 124].

2. המושגים "קדם-ההנחה *Presumption*" ו"גרירה *Entailment*"

המושג קדם-ההנחה הוא בעייתי. התפיסה של קדם-הנחה עברה שינויים במשנותיהם של פילוסופים ושל סמאנטיקאים. ביסודו של דבר אפשר להגדיר קדם-הנחה כהנחה מצדו של המוען לגבי מידע-רקע שיש גם לנמען. המידע יכול להיות פראגמטי ויכול להתבסס על שיקול הגיוני. ואכן, קיימות שתי גישות שונות אל המושג קדם-הנחה: גישה לוגית, התופסת אותה כסוג של השתמעות הנגזרת מן הפרפוזיציה הנתונה, וגישה פרגמטית, הרואה אותה כקשורה לנתונים של ההקשר הניסבתי [גיר, רפאל, סמאנטיקה עברית, 1989, 7-10: 91].

ג'ורג' יולי "" מגדיר את מושג קדם-הנחה: "דבר מה שהדובר מניח אותו לפני ההבעה, כלומר, קדם ההנחה נמצא אצל הדוברים ולא במשפטים" [Yule, George, 1996: 25].

אם איש משהו אומר לך "האח שלך מחכה לך בחוץ" הרי היא הנחה ברורה שיש לך אח. ואם אחד משהו שאל אותך "מדוע הגעת מאוחר?" יש כאן הנחה שאתה הגעת מאוחר. ואם תישאל את השאילה: "מתי גמלת מעישון?" יש במקרה זה שתי הנחות מעורבות יחד. בשאילה זו הדובר מניח "שאתה היית מעשן" ו"עיתה, הפסקת לעשן" [Yule, George, 2010:133].

3. מושג הדיאקסיס *Deixis*

מחווה המשמשת להצביע על דברים או על אנשים [Yule, George, 2010: 286]. חקר הדיאקסיס נחשב לחקר מרכזי בפרגמטיקה, מכיוון שהמערכת הדיאקטית מייצגת נקודת-חיתוך בין המבנה הלשוני לבין המצבים הסוציאליים באיזה דיבור שמתרחש [Hanks, William F., 2011, p. 315].

הדיאקסיס קשור איפוא קשר הדוק אל ההקשר הניסבתי, וביסודו של דבר - אל נסיבה שבה קיימת תקשורת פנים-אל-פנים בין מוען לנמען, פירוש הדבר שהדיאקסיס הוא תופעה נסיבתית-הקשרית גם הוא תחום גבולי בין הסימאנטיקה לבין הפרגמטיקה [גיר, רפאל, סמאנטיקה עברית, 1989, חלק 7-10: 47].

לפי כך, ביטויים כמו (כאן, שם, מחר, שלשום, אני, את, זו וכדומה) הם ביטויים מעורפלים מחוץ להקשר מסוים. ההקשר, הוא באמת, המעניק לביטויים אלה את המשמעות המדוייקת. מכאן, הבלשנים קבעו לדאיקסיס קבוצה של מאפיינים חשובים מהם:

- א. לדאיקסיס אופי טרמינולוגי מוסכם כמו סימני הלשון האחרים.
- ב. אין לדאיקסיס משמעות מסוימת, אלא הם רוכשים את המשמעות שלהם מתוך הקשר מסוים, אם שהוא היה מציאותי או שהיה דמיוני.
- ג. לדאיקסיס אופי עולמי בנוסף לאופי התקשורת [ختام، جواد، 2016: 77].

4. הארגומנטציה *Argumentation*

בנקודה זו נעסוק במושג "הארגומנטציה", שנחשב למושג פעיל יותר בחקר הפרגמטיקה כאל המושגים הקודמים שדיננו בהם מלפנים. הארגומנטציה הוגדרה כ-"פעילות מילולית, חברתית ורציונלית שמטרתה לשכנע מבקר מפוכח בנכונותה של דעה מסוימת על ידי הצגת מערך של טענות המצדיקות את נקודת המבט" [רשידי, ר'זוואן מגיד, 2018: 2].

הבלשן הצרפתי *Pierre Oléron* הציע –ברוח ההגדרה שלמעלה- שלושה מאפיינים עיקריים של הארגומנטציה [السرتي، زكرياء، 2014: 21]:
 א'. הארגומנטציה נזקקת למספר רב של אנשים כתנאי לקיומה: היוצרים (המוענים), הנמענים והקהל המעיד עליה, לכן היא תופעה חברתית.
 ב'. הארגומנטציה אינה תופעה הגותית, אלא היא תהליך שבאמצעותו שואף הפרט להפעיל את השפעתו על הזולת.

ג'. הארגומנטציה נזקקה להצדקות ולטיעונים התומכים בנקודת המבט המוצעת, לכן היא תהליך שמתהווה מגורמים מנטליים ומתקשר בנימוקים ובהיגיון [רשידי, ר'זוואן מגיד, 2018: 2].

הקשר בין הפרגמטיקה לבין חקר הארגומנטציה החל עם פיתוח תיאוריה לשונית על ידי דוקרוט ואנסקומביר "*Ducrot and Anscomber*", השנים ראו כי "הארגומנטציה נוכחת בתוך המערכת הלשונית עצמה, היא נוכחת בתוך רוב האספקטים הלשוניים של מבנה המבעים שלנו". הם פיתחו תוכנית לשונית, שמאמצת גישה פרגמטית הנקבעת על ידי נימוק פעילות הנתינה והשאילה ככלי להסביר אחדים מן המאפיינים העיקריים של התקשורת הלשונית. לדידם, "ככל שחושבים על השפה האנושית ככלי מפותח לממש את המטרות התקשורתיות, אז יש להתמקד בארגומנטציה כפרדיגמה" [Bermejo-Lugue, Lilian, 2011 p. 2].

ובצורה מדוייקת יותר, יש קשר בין פעולה-הדיבור שנחשבת בסיס בפרגמטיקה לבין פעולת השכנוע שנחשבת בסיס בארגומנטציה, כך הציע הברמאס "*Habermas*" בספרו "*On the Pragmatics of Communication*": "אנו מבינים את פעולת הדיבור כשמבינים את סוגי הנימוקים שהדובר יכול לספק כדי לשכנע את המאזין כי

הוא זכאי, בנסיבות הנתונות, לתבוע את נכונות מבעוי, כלומר, מהו הדבר שעושה את המבע הזה מקובל על הדעת" [Habermas, Jürgen, 1998: 232].

5. מושג פעולת הדיבור *Speech act*

הרעיון הבסיסי של "פעולת הדיבור" מניח כי השימוש הלשוני אינו הבעת מבע לשוני גרידא, אלא הוא גם ביצוע של אירוע חברתי מסוים בזמן ובנסיבה מסוימים. לאחר שהיתה הפילוסופיה הלוגית דורשת קיומו של קנה-מידה אחד כדי לשפוט על משמעותו של משפט ספציפי כלשהו, הריהו קנה-מידה של "האמת והשקר". דבר שהגביל את המבעים הלשוניים לגוון אחד שהוא "המבעים הקביעתיים", שמתארים מציאות כלשהי, שאפשר לשפוט את אמתיותם או שקריותם במידה שהם מתאימים למציאות זו [بوجادي، خليفة، 2009: 89].

דרך אגב, המבע "בערב החג ישרור מזג אוויר נעים ברוב חלקי הארץ"* הוא אימתי בתנאי שהאוויר היה נוח בפועל, אבל חוץ מזה הוא -שקר.

תיאוריית "פעולת הדיבור" התפתחה על ידי הפילוסוף ג'ון אוסטין בשנות השלושים של המאה העשרים, שהופיעה בסדרה של הרצאות ויליאם ג'יימס שאוסטין הרצה באוניברסיטת הרווארד בשנת 1955. אוסטין הסביר את תיאוריית "פעולת הדיבור" בספרו "איך עושים דברים עם מילים" בשנת 1962. התיאוריה הזו באה כתגובה למה שאוסטין מכנה את "**הכישלון התיאורי**" (*descriptive fallacy*), שפירושו כי המשפט ההצהרתי (**declarative sentence**) משמש תמיד לתאר מצב כלשהו או עובדה כלשהי, שעליו לעשות באמת או בשקר [Malmkjær, Kirsten, 2010 p. 497].

בשלושת העשורים האחרונים, הפכה תיאוריית "פעולת הדיבור" לענף חשוב ביותר בבלשנות המודרנית בזכות השפעתם של סרל (1969, 1979) וגרייס (1975), אשר הרעיונות שלהם על המשמעות והתקשורת עוררו את המחקר בפילוסופיה ובמדעים החברתיים והקוגניטיביים [Vanderveken, Daniel, 2001 p. 4].

לפי סרל, פעולת הדיבור היא היחידה המנימלית של השיח והיחידה המנימלית של התקשורת האנושית [الصراف، علي محمود حجي، 2010: 51]. לפי אוסטין תיאוריית "פעולת הדיבור" היא מושג פרגמטי שנבע מאווירה פילוסופית כללית, שהיא זרם הפילוסופיה האנאליטית, שכולל גישות, זרמים ונושאים שונים [صحراوي، مسعود، 2005: ص 17-18].

פעולת הדיבור היא הפעולה שאפשר לבצע באמצעות כתיבה ולא רק באמצעות דיבור. דרך אגב, מבע שהוראתו ברכות כגון "שנה טובה, שמחה ומאשרת" שאפשר להיות מודפס בכרטיס או אפשר להיות בעל-פה הוא בגדר פעולת דיבור, ומכאן השיח בכלל והפוליטי בכלל ממשל הוא רצף של פעולות דיבור [Griffiths, Patrick, 2006: 148].

* <https://www.israelhayom.co.il/article/695715> (28.09.2019) (ישראל היום)

תיאוריית פעולת הדיבור נחשבת למקור ההשראה חשוב לכוונת הדובר "Cohen and Allen" רואים כי ההתנהגות הלשונית היא תכנון מונע באמצעות מטרה: המוען מדבר מבע מסוים כדי להשיג מטרה תקשורתית, בעוד שאיפתו של הנמען היא להסיק את המטרה הזו מתוך הדפוס הלשוני [Dominik, Sandra, 2009, p. 29].

לכן, תיאוריית פעולת הדיבור, המופשטת מכל החלקים שלה, מפעילה את האמונה הבסיסית שהלשון היא בעיקר לתקשורת ובכדי שזה יקרה צריך לקיים טקסים מסוימים. התיאוריה הזאת ממשיכה וטוענת כי ניתן לסווג את פונקציות הסיבות או הכוונות העומדות מאחורי התקשורת. כל סוג של פונקציה, סיבה או כוונה מכונה אז "פעולת דיבור" [Kaburise, Phyllis, 2011, p. 72].

1.5 המאמצים של אוסטין וסירל בפיתוח תיאוריית פעולת הדיבור

אוסטין פיתח את רעיונו אודות "המבעים הביצועיים" *performative utterance* לתפיסה כללית של "השפה היא כמו פעולה", דבר שגרם להופעת תיאוריית "פעולת הדיבור".

תיאוריית פעולת הדיבור מבוססת על התפיסה "השפה היא ביצוע של פעולות שונות באותו זמן". כלומר, כאשר המוען מדבר, הוא, למעשה, מציין לדבר משהו: הצהרה, ציווי, הודות או התנצלות, הזמנה, הזהרה או בקשה וכדומה. התיאוריה של "פעולת הדיבור" ראתה כי תהליך הדיבור כאלו הוא שיחה שקשורה לפעולה מסוימת כגון: הבקשה היא מביעה את הרצון למשהו, השבח הוא היגד חיובי אודות אובייקט או פעולה, ההודאה היא מביעה את הכרת תודה וההתנצלות מביעה חרטה. לפיכך, מידת הצלחתו של הדיבור, לאור התיאוריה הזו, נמדדת לפי היכולת של הנמען להבין את הפעולה המובעת תוך הבנת כוונתו של הדובר [محمد، يونس، 2004: 34]. לדוגמה:

- (1) ראובן עטר: "אני מתנצל על היכולת שלנו". (התנצלות)
 - (2) שר החוץ ליברמן: תודה לך, פרנקו. כפי שעמיתי ציין, הפגישה בינינו היתה ידידותית ופורה מאוד. (הבעת תודה)
 - (3) אפשר לקבל מים קרים בבקשה?! (בקשה)
- אוסטין הבחין בין שני מבעים:

א. **המבעים קביעתיים** *Constative*: מבע קביעתי הוא מבע שמביע טענה, מבע שניתן לשאול עליו אם הוא אמיתי או שקרי [סבי, אלדו, חלק ג, 2012: 256].

(4) הצמחים אינם יצורים חיים (מבע קביעתי/ שקרי).

ב. **המבעים הביצועיים** *performative utterance*: אינן מדווחות על עובדה, אלא הן בעצמן ביצוע של פעולה מסוימת- פעולת דיבור [Searle, John, 1969, pp. 22-53]. מבע ביצועי הוא מבע שעצם אמירתו היא ביצוע פעולה בעולם, ולא ניתן לשאול עליו אם הוא אמיתי או שקרי; אלא ניתן לשאול אם השימוש בו תקין או לא [סבי, אלדו, חלק ג, 2012: 257].

(5) כשהשופט במשחק כדורגל אומר את המבע: **אתה גרויש**. (הוא מבצע דבר מה לא סתם אומר דבר מה).

אוסטין המשך וחילק את המבעים הביצועיים לשני סוגים, הריהם: **מבע ביצועי מפורש "Explicit"** שהוא כולל פועל המסמן בבירור את הפעולה שבדובר מתכוון לבצע, כגון (**אני מבטיח... אני מתערב... אני ממנה....**). **ומבע ביצועי ראשוני "Primary"** שהוא עשוי לעורר עמימות באשר לפרשנותו, מכיוון שהפעולה שהדובר מבצע איננה נמסרת במפורש, כגון (**לך!**) הפעולה שהדובר מתכוון לבצע באמצעות המבע הזה אינה נאמרת במפורש והיא יכולה להיות פעולה של הוראה, בקשה, המלצה, הצעה, נתינת רשות ועוד [**לבנת, זהר, 2014: 155**]. הדבר הקובע את הפונקציה של פעולת הדיבור הנמסרת על ידי המבע שלעיל קשור ב "תנאים לשוניים"- כגון האינטואיציה ודרך הפקתו ו"תנאים חוץ לשוניים" כגון עוצמת המוען ומעמדו בעולם החיצוני).

אוסטין טען שבכל מבע מתבצעים שלושה סוגים של מעשים: אקט לוקוציוני, אקט אילוקוציוני ואקט פרלוקוציוני. כדוגמה ניקח את המבע "**סגור את הדלת!**" המבע הזה הוא מבצע ב-זמנית שלושה מעשים, או שלפעולה שלו יש שלושה חלקים: [**זהר, לבנת, 2014: 158**].

א. לוקוציה (*locution*): הבעת מילים בעלות משמעות מסוימת, המתייחסות לפרנטיים מסוימים בעולם.
 ב. אילוקוציה (*illocution*): למילים יש כוח אילוקוציוני; באמצעותן "א" פוקד על "ב" או מבקש ממנו (**לסגור את הדלת**).
 ג. פרלוקוציה (*Perlocution*): "א" גורם ל-ב למלא את הפקודה או את הבקשה, כלומר לסגור את הדלת. (פעולה זו יכולה גם שלא להתממש "ב" יכול לסרב למלא את הפקודה או את הבקשה, משהו אחר עשוי לעצור בעדו וכו').
 אוסטין חילק את פעולות הדיבור לחמשה קטיגוריות וכל קטיגוריה מכילה ת-קטיגוריה לפי הטבלה דלהלן:

ת-קטיגוריות	הקטיגוריה הראשית
דירוג, זיכוי, אישום, הרשעה, הערכה	פעולות-דיבור פוסקניות
להזהיר, ליעץ, להוריש, להמליץ, להתפטר.	פעולות-דיבור הפעלתיות
להבטיח, להישבע, לנדור, להמר.	פעולות-דיבור התחייבותיות
מחמאה, ברכה, הזדהות, ריטנה, תלונה, התנצלות	פעולות-דיבור התנהגותיות
לתאר, לסווג, להסתייג, לסכם, להסביר, לנסח.	פעולות-דיבור הצגתיות

טבלה מס' (1) החלוקה של אוסטין לפעולות-דיבור

מצד שני, הפילוסוף האמריקני סירל, שהיה תלמידו של אוסטין, היה מראשי המפתחים של תורת "פעולת הדיבור" [**סוברן, תמר, 2006: 29**].

לפי סירל כי תיאוריית פעולת הדיבור מציעה מודל תאורטי לבדיקת הקשר שבין הצד הלשוני של המבע לבין הפעולות, שאנו מבצעים באמצעותו. למשל: הפעולות מסוג הבטחה, פקודה, שאלה, התנצלות, הודיה, תיאור ועוד, אלו מסוג הפעולות שמבצעים אותן באמצעות דיבור, ומכאן "פעולת דיבור". בפיתוחו של סירל כל המשפטים הם פעולות דיבור [גבורה: אבי, 2000: 53].

סירל ביקש להצביע על המנגנונים המכוננים פעולות דיבור כגין הבטחה. הוא הבחין שלהבטחות יש תוכן, שהתוכן מוסב אל העתיד והוא כרוך בכוונה של הדובר לקיים את הבטחה ובתביעה שהשומע תובע ממנו לקיימה... חקירת "פעולת הדיבור" הובילה את סירל גם לחקירת כוונות ולחקירות בשאלות הקשורות לרוח (*mind*), למוח ולדרכי פעולתם [סוברן, תמר, 2006: 30].

סירל הוסיף וחייד את הרעיון לפיו פעולת הדיבור (ולא המשפט) היא היחידה המינימלית של התקשורת הלשונית. כל יחידה כזו מורכבת משני חלקים: התוכן הפרופוזיציונלי של המבע והפונקציה שלו.

1. **התוכן הפרופוזיציונלי:** שתכליתו לציין את המבנה הסמנטי היסודי שבתשתיתו של כל משפט [זהר, לבנת, 2014: 21].

2. **הפונקציה של המבע:** אינה אלא מה שאוסטין כינה **הכוח האילוקוציוני**: הכוח של המבע לבצע פעולה, או התפקיד של המבע במסגרת הפעילות התקשורתית אם נתבונן בחמשת המבעים שלהלן, נוכל לומר: **אף-על-פי שהם שווים בתוכנם הפרופוזיציונלי אך הם שונים זה מזה בפונקציה שלהם, בסוג פעולת הדיבור שהדובר מבצע באמצעותם:**

מבעים יש להם אותו תוכן פרופוזיציונלי, אך לכל אחד מהם "פעולת דיבור" שונה מהאחרת.	(6) דני יעזוב את החדר. (מבע קרי)
	- האם דני יעזוב את החדר? (מבע שואל)
	- דני, עזוב את החדר! (מבע ביצועי)
	- (הלוואי) שדני יעזוב את החדר! (מבע רגשי)
	- אם דני יעזוב את החדר, גם אני אעזוב. (מבע ביצועי/איום)

סירל מבחין בין שבעה מרכיבים של פעולות דיבור, ואלו הם:

1. **כוונה אילוקוציונית:** זהו התנאי העיקרי, והוא מתבטא ברצון להפעיל את הנמען ולהביאו לעשיית פעולה מסוימת.

2. **דרגת העצמה של הכוונה האילוקוציונית:** לפעולות דיבור שונות יש כוח בעל עצמה משתנה. לדוגמה לבקשה יש פחות כוח מאשר להפצרה, להתנצלות יש פחות כוח מאשר להבעת צער.

3. **דרך השגת המטרה:** פעולות דיבור אחדות דורשות תנאים מיחדים להשגת מטרתן של הדובר. למשל, בעת מתן פקודה, מובטחת הצלחה רבה יותר לפעולת הדיבור אם הדובר הוא בעל מסכות.

4. **תוכן האמירה:** ביצוע פעולת דיבור מחייב שימוש בתכנים מסוימים, המתקשרים לאותה פעולה. למשל, כאשר אנו מבטיחים דבר מה, חייבת להיכלל אמירה בדבר עשיית מעשה בעתיד.
5. **תנאי הכנה:** להצלחתן של רוב פעולות הדיבור נדרשים תנאים מוקדמים. למשל, בעת ביצוע הבטחה על הנמען להיות מעוניין בקיומה, ואם אנו מבקשים דבר-מה מן הנמען, התנאי שהאדם יהיה מסוגל לבצע זאת.
6. **תנאי הכנות:** כאשר אדם מבצע פעולת דיבור כלשהי, הוא חייב לבטא מצב פסיכולוגי העולה בקנה אחד עם תוכן האמירה. למשל, כאשר אדם נותן פקודה, הוא מבטא רצון שהיא תתקיים. לא יהיה סביר לומר (אני מבטיח לבוא, אך אין לי כוונה לעשות זאת או אני מתנצל, אבל אני לא מצטער).
7. **דרגת העצמה של תנאי הכנות:** אפשר לבטא אותה פעולת דיבור בדרגות שונות של עצמה באשר לכנות האמירה. בעת ביצוע פעולת דיבור של הבטחה אפשר לומר, לדוגמה: אשתדל לבוא, אני מבטיח לבוא, אני מתחייב לבוא [מוצ'ניק, מלכה, 2002: 121-122].
- ג'ון סירל חזר וחילק את פעולות הדיבור לקטיגוריות והעניק כינויים חדשים ושונים לכל קטיגוריה:

ת-קטיגוריות	הקטיגוריה הראשית
(לתאר, לטעון, להכחיש, להגיד...)	פעולות-דיבור טענתיות
(לבקש, לייעץ, ציווה, להרשות, שאלה...)	פעולות-דיבור הנחייתיות
(להבטיח, להישבע, לנדור...)	פעולות-דיבור התחייבותיות
(איחולים, הודיה, כעס, לגלוג, התנצלות...)	פעולות-דיבור הבעתיות
(מינה, פיטר, התפטר, קרא בשם, הכריז, הטיל חרם...)	פעולות-דיבור הצהרתיות

טבלה מס' (2) החלוקה של סירל לפעולות-דיבור

2.5 פעולות דיבור ישירות *Direct Speech Act* ופעולות דיבור עקיפות *Indirect Speech Act*:

- א. **פעולות דיבור ישירות *Direct Speech Act*:** המבע נתפס כפעולת דיבור ישירה כאשר קיים קשר ישיר בין המבנה לתפקוד התקשורתי של המבע [P. Sebastian, 2016: 17]. פעולות דיבור ישירות הן פעולות שבהן האקט הלוקוציוני מעיד באופן מפורש על האקט האילוקוציוני. כלומר, תוכן המבע מבטא באופן ישיר את כוונתו של הדובר:
- (7) **אני מבקש מכם** - ספרו את הסיפור שלכם לבני הדור הצעיר.... [נתניהו, בנימין: 7.05.2015]. (פעולת-דיבור הנחייתית ישירה/ בקשה)
- (8) ...אך הנני מיייעץ לך לבחון בקפידה... [אלון, בן מאיר, 29.02.2016]. (פעולת-דיבור הנחייתית ישירה/ יעץ)

- (9) **אנו שמחים ומתרגשים להזמינכם**, לקחת חלק בחתונה שלנו **שתיערך ביום המישי**, כ"ה באייר תשע"ד 17/5/2014 **בשמורת הטבע "נאות קדומים"** קבלת פנים: 19:30 (כרטיס הזמנה לטקס חגיגי מוסדי) (פעולת-דיבור הנחייתית ישירה/ הזמנה פורמאלית)
- (10) **אני מאשים אותך** בנימין נתניהו ... [גפן, אייל, 28.03.2020]. (פעולת-דיבור הנחייתית ישירה/ האשמה)
- (11) **אני מבטיח שעוד יחשפו בקרוב דברים**, תהיה פה רעידת אדמה, לא תהיה שום ברירה לאביחי מנדלבליט אלא להתפטר מתפקידו ולבטל את כתבי האישום נגד נתניהו" [זוהר, מיקי, 05.11.2020]. (פעולת-דיבור התייבותית ישירה/ הבטחה)
- (12) כל מי שינסה לתקוף אותנו מעמיד עצמו בסכנה גדולה שבעתים [נתניהו, בנימין, 25.6.2015]. (פעולת-דיבור התייבותית ישירה/ איום)
- (13) **אני רוצה להודות לאדם מיוחד** ומוכשר המוביל... [מירי, רגב, 12.7.2015]. (פעולת-דיבור הבעתית ישירה/ הבעת תודה)
- (14) **אני מבקש סליחה** ממי שנפגע מדברי... [ריבלין, ריאובן, 8.10.2019]. (פעולת-דיבור הבעתית ישירה/ התנצלות)
- (15) **אני מתפטר בגלל מצב בריאותי** שאינו מאפשר לי להמשיך לעבוד [נוסח מכתב התפטרות של עובד]. (פעולת-דיבור הצהרתית ישירה/ התפטרות)
- ב. פעולות דיבור עקיפות Indirect speech act**: המבע נתפס כפעולת דיבור עקיפה כשאין קשר ישיר בין המבנה לתפקוד התקשורתי של המבע [Oktadistio, Fyngky, 2018]. הדובר לא תמיד מתכוון למשמעות הרגילה של המשפט שהוא אומר. לעתים יש בכונתו לגרום בדבריו לאפקט אילוקוציוני, והוא מניח כי הנמען יבין זאת מתוך הכרת כללי השיח המקובלים בחברתו.

המטרה הביצועית	פעולת הדיבור	הדוגמה
(הנחייתית/בקשה)	שאלה	(17) יכול אתה לתקן שם דבר? [עגנון, שמואל יוסף, לומדים ספרות אורט-שלומי, 25.3.2020]
(הנחייתית/יעץ)	תנאי קיים	(18) אם רוצה אתה שיוסיפו לבקר אצלך – אל תדבר אתם על המתים [אהרון מגד, משרד הבטחון, 1965]
(הנחייתית/הזמנה)	שאלה	(19) אולי תוכל לבוא למסיבת יום ההולדת שלי ולהעלים ילדים? [חיבה החופשית, 15.3.2016]
(הנחייתית/הזמנה)	פקודה	(20) “היכנסו” – היה אומר בפזיז-דעת כלשהו... [אהרון מגד, משרד הבטחון, 1965]

(הנחייתית/האשמה)	שאלה	(21) היתה לנו שיחה עירנית ותוססת מקורונה לכלכלה ומדיניות חוץ אבל לכולם כמובן היה שאלה אחת: מתי הבחירות? לפידי-יאיר, [14.09.2020]
(הנחייתית/פקודה)	איסור	(21) מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך [בראשית, ב', יז]
(הנחייתית/הזהרה)	האשמה	(22) נתניהו דואג רק לנתניהו [סיסמאות בפוליטיקה הישראלית]
(התיבותית/הבטחה)	תנאי קיים	(23) אם תהיה ילד טוב ותביא לי כוסות וודקה וכוס תה, אספר לך אחרי הלגימה [אקשטיין, אריה, רחוב דולנה, 1995]
(הבעתית/התנצלות)	הבטחה	(24) אני אעשה הכל כדי לקבל אותך בחזרה. בבקשה, קבל את התנצלותי הכנה! [אתר הברכות הרשמי של ישראל]

המסקנות:

- הפרגמטיקה היא מדע קוגניטיבי חדש המתעניין, בראש ובראשונה, במשמעות ההקשרית, כלומר, המשמעות כפי שמתכוון הדובר וכפי שמפרש השומע.
- הפרגמטיקה מקשרת בין צדדים שונים כדי לפענח את המשמעות המכוונת (הדובר/השומע/ ההקשר הלשוני והחוץ לשוני).
- מושג הפרגמטיקה עבר היסטוריה ארוכת-ימים, אשר השתמשו בו אבותיה של הפילוסופיה ותורת-ההיגיון כפעולה או ניסיון, והתגלגל במרוצת הזמן מחיק מדעי לחיק אחר עד שהתייצב בחיקה של תורת הלשון כגישה לשונית עצמאית שמנצלת את כל הרמות הלשוניות והחוץ-לשוניות במטרה להגיע אל המשמעויות של השיח האנושי בכלל.
- לפרגמטיקה הופיעו סוגים שונים, שבאו כתוצאה להתפתחויות הגדולות בתחום הבלשנות והפילוסופיה של הלשון.
- הקשר בין הפרגמטיקה לבין תיאוריה פעולת הדיבור הוא קשר הדוק, משום שתיאוריה פעולת הדיבור היא התיאוריה המרכזית בפרגמטיקה.
- כל מבע לשוני הוא פעולה ביצועית משנה את המציאות.
- אי אפשר לקבוע את פעולת הדיבור של הנמען בצורה מדויקת מבלי להתחשב בהקשר הלשוני של המבע ובהקשר החוץ לשוני (נסיבתי) שפעולת הדיבור נאמרת בו.
- פעולת הדיבור היא חלק אינטגרלי מן המערכת החברתית התרבות של דוברי הלשון.

- יש מקרים שבהם יותר מטרה ביצועית לפעולה דיבור אחת.
- בפעולות הדיבור העקיפות מבנה השטח של המבע מייצג פעולה ביצועית מסוימת בעוד מבנה העומק של אותו מבע נושא פעולה ביצועית אחרת.

ביבליוגרפיה

1. אקשטיין, אריה (1995), רחוב דולנה, ישראל: הוצאת כתר.
2. גבורה, אבי (2000), עיוני תחביר בחוזה המשפטי, ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
3. זהר, לבנת (2014), יסודות תורת המשמעות סימנטיקה ופרגמטיקה. כרך ב', תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
4. מוצ'ניק, מלכה (2002), לשון חברה ותרבות. כרך ד (9-10), תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
5. ניר, רפאל (1989), סמאנטיקה עברית, משמעות ותקשורת, 7-10, תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
6. סבי, אלדו (2012), מבוא לבלשנות תאורטית, חלק ג' ישראל: האוניברסיטה הפתוחה.
7. רשיד, ר'זוואן מגיד (2015), הפונקציה של המטפורה בדיסקורס הפוליטי הישראלי - יוסי שריד לדוגמה, עובדת דוקטור, אוניברסט בגדאד: פקולטת השפות.
8. רשיד, ר'זוואן מגיד (2018), אסטרטגיות הארגומנטציה בשיח הפוליטי של יצחק רבין, פורסם ב"רבעון של פקולטת מדעי הרוח, אוניברסטת עין שמש, החלק מס' 3, הכרך 46.
9. תורה, נביאים וכתובים (1973). לונדון.
10. תמר, סוברן (2006), שפה ומשמעות, ירושלים: אוניברסטת חיפה.
11. Bermejo-Luque, Lilian (2011). Giving Reasons: A Linguistic-Pragmatic Approach to Argumentation Theory, Spanish National Research, Council, Madrid: Spain.
12. Burrige, Kate (2016). for the love of language, Cambridge University press.
13. Griffiths, Patrick (2006). An Introduction to English Semantics and Pragmatics, Edinburgh: University Press Ltd.
14. Habermas, Jurgen, (2000). On the Pragmatics of Communication, MIT press.

15. Hanks, William, (2011). *Deixis and indexicality*, In W. Bublitz and N. Norrick, *foundations of pragmatics*: Berlin.
16. Kaburise, Phyllis (2011). *Speech act theory and Communication*, Cambridge scholars publishing.
17. Levinson, Stephen (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.
18. Malmkjaer, Kristen (2010). *The linguistics Encyclopedia*. Routledge: U.S.A.
19. Oktadistio, Fyngky (2018). *An analysis of direct and indirect speech act performed by main character in the movie revenant script*. Bengkulu University.
20. Sandra an-Ola Östman, Dominiek& Verschueren, Jef (2009). *Cognition and Pragmatics*, John Benjamins Publishing Company: Amsterdam / Philadelphia.
21. Searle, John (1969). *Speech act: An essay in the philosophy of language*, Cambridge university press.
22. Sebastian. P (2016). *The Difference between Direct and Indirect Speech Acts*, Technical University of Braunschweig.
23. Vanderveken, Daniel (2001). *Essays speech act theory*, (Pragmatics & beyond, ISSN 0922- 842X ; new ser. 77).
24. Yule. George (1996). *Pragmatics*, Oxford: Oxford University press.
25. Yule. George (2010). *The study of language*, Cambridge university press.

26. بلانشيه، فيليب (2007) ت: صابرحباشة، التداولية من اوستن الى غوفمان، دار الحوار للنشر والتوزيع: اللاذقية-سوريا.
27. بوجادي، خليفة (2008). في اللسانيات التداولية مع محاولة تأصيلية للدرس العربي القديم، جامعة سطيف: الجزائر.
28. جمال، موسى (2009). تجليات مفاهيم التداولية في التراث العربي، جامعة الجزائر.
29. ختام، جواد (2016). التداولية اصولها واتجاهاتها، دار كنوز المعرفة، عمان-وسط البلد.
30. رويول، ان، موشلار، جاك (2003). ت: سيف الدين، دغفوس، التداولية اليوم علم جديد في التواصل، المنظمة العربية للترجمة، بيروت: لبنان.
31. السرتي، زكريا (2014). الحجاج في الخطاب السياسي، عالم الكتب الحديث.

32. شاهين، احمد فهد صالح (2005). النظرية التداولية واثارها في الدراسات النحوية، عالم الكتب الحديث للنشر والتوزيع: الاردن.
33. الشقنيطي، خديجة محفوظ محمد (2012). تأصيل الفرضية الانجازية في الفكر العربي القديم من خلال اسلوبي الامر والاستفهام، جامعة طيبة، كلية الاداب والعلوم الانسانية: المملكة العربية السعودية.
34. صحراوي، مسعود (2005). التداولية عند العلماء العرب، دار الطليعة للطباعة والنشر، بيروت: لبنان.
35. الصراف، علي محمود حجي (2010). في البراجماتية (الافعال الانجازية في العربية المعاصرة)، مكتبة الاداب: القاهرة.
36. عكاشة، محمود (2013). النظرية البراجماتية التداولية، مكتبة الاداب: القاهرة.
37. كليب، سامي (2017). البراغماتية القول فعلية في تحليل الخطاب السياسي، دار الفارابي، بيروت: لبنان.
38. مقبول، ادريس (2001). الافاق التداولي "نظرية المعنى والسياق في الممارسة التراثية"، المغرب.
39. نخله، محمود احمد (2002). افاق جديدة في البحث اللغوي المعاصر، دار المعرفة الجامعية: الاسكندرية.
40. يونس، محمد (2004). مقدمة في علمي الدلالة والتخاطب، دار الكتاب الجديدة المتحدة: بيروت لبنان.

רשימת מקורות האינטרנט

1. ישראל היום، <https://www.israelhayom.co.il/article/6957>
15
28.09.2019
2. בנימין נתניהו، https://www.gov.il/he/departments/news/sp_eechwin070515
משרד ראש
הממשלה,
7.5.2015
3. אלון, בן מאיר, <https://www.maariv.co.il/news/military/Article-680225>
29.02.2016
4. <http://paperboutique.co.il/articles/wedding-invitation-wording/>
5. paperboutique,
invitation
event
branding

10. <https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.8889990> 9. איילי, גפן, אתר
האנרגיה
28.3.2020
12. <https://www.israelhayom.co.il/article/809801> 11. מיקי זוהרי,
ישראל
היום,
5.11.2020
14. https://www.gov.il/he/departments/news/spoke_air250620 13. בנימין נתניהו,
משרד ראש
הממשלה,
25.6.2020
16. https://www.gov.il/he/departments/news/cinema_festival 15. מירי רגב,
משרד התרבות
והספורט,
12.7.2015
18. <https://www.srugim.co.il> 17. ראובן ריבלין,
סרוגים,
8.10.2019
20. <https://www.law-net.co.il> 19. אורי שאבי,
משרד עורכי
גיני, נוסח מכתב
התפטרות של
עובד
22. <https://sites.google.com/a/shlomi.ort.org.il/bagrutsifrutortshlom/> 21. שמואל יוסף
עגנון, לומדים
ספרות אורט-
שלומי,
25.3.2020
24. <https://benyehuda.org/read/9797> 23. אהרון מגד, יד
ושם, משרד
הבטחון, 1965
26. <https://freehaifahebrew.wordpress.com> 25. חיפה
החופשית,
"אמא, איך
עושה

- שבכ"ף"
15.3.2016
28. <https://twitter.com/yairlapid/status/1305484732025704448?s=21> 27. יאיר, לפיד,
14.9.2020
30. <https://he.wikiquote.org> 29. סימאות
בפוליטיקה
הישראלית
32. <https://brachot.net> 31. אתר הברכות
הישראלי,
פרכות ופתגמים
על הביטוי
"להודות"

References

- Al Sarti, Zakaria (2014). Argumentation in political discourse, AIAMALKOTOB.
- Al-Sarraf, Ali Mahmoud Haji (2010). In Pragmatism (Achievement Verbs in Contemporary Arabic), Cairo: ALADA PUBLISHING.
- Al-Shuqni, Khadija Mahfouz Muhammad (2012). Rooting the achievement hypothesis in ancient Arab thought through the two modes of command and question, Taibah University, College of Arts and Humanities: Kingdom of Saudi Arabia.
- Bermejo-Luque, Lilian (2011). Giving Reasons: A Linguistic-Pragmatic Approach to Argumentation Theory, Spanish National Research, Council, Madrid: Spain.
- blanchet, philippe, Trans: Habasha, Saber (2007). La Pragmatique: D'austin a Goffman, Syria: Daralhiwar for Publishing and Distribution.
- Bugadi, Khalifa (2009). In pragmatic linguistics with an attempt at rooting the ancient Arabic lesson, Algeria: University of Setif, Beit al-Hikma.
- Burridge, Kate (2016). for the love of language, Cambridge University press.

- Eckstein, Arie (1995), (rakhob dolna) Dolna Street, Israel: Keter Publishing.
- Griffiths, Patrick (2006). An Introduction to English Semantics and Pragmatics, Edinburgh: University Press Ltd.
- Gvura, Avi (2000). Syntactic Studies in the Legal Contract, Israel, Ben-Gurion University of the Negev.
- Habermas, Jurgen, (2000). On the Pragmatics of Communication, MIT press.
- Hanks, William, (2011). Deixis and indexicality, In W. Bublitz and N. Norrick, foundations of pragmatics: Berlin.
- Hebrew Bible (1970), London.
- Kaburise, Phyllis (2011). Speech act theory and Communication, Cambridge scholars publishing.
- Khitam, Jawad, (2016). Pragmatism, its origins and trends, Amman: Dar Alkonoz.
- Kleib, Sami (2017), The Pragmatism in the analysis of political discourse. Lebanon: dar Alfarabi.
- Levinson, Stephen (1983). Pragmatics. Cambridge University Press.
- Malmkjaer, Kristen (2010). The linguistics Encyclopedia. Routledge: U.S.A.
- Maqbool, Idris (2001). The deliberative horizon, "The theory of meaning and context in the heritage practice", Morocco: ALAMALKOTOB.
- Muchnik, Malka (2002). Language, Culture and Society. Part 4, Tel Aviv: The Open University of Israel.
- Musa, Jamal (2009). Manifestations of deliberative concepts in Arab heritage. University of Algiers.
- Nakhla, Mahmoud, Ahmed (2002). New horizons in contemporary linguistic research, Alexandria: Dar Almaarefa Aljamia.
- Nir, Raphael (1989)., Hebrew Semantics: Meaning and Communication, Part 7-10, Tel Aviv: The Open University of Israel.
- Okasha, Mahmoud,(2013). Linguistic Pragmatism Theory, Cairo: Aladab Publishing.

- Oktadistio, Fyngky (2018). An analysis of direct and indirect speech act performed by main character in the movie revenant script, Bengkulu University.
- Rasheed, Ghazwan M., (2015). The Function of Metaphor in Israeli Political Discourse "Yossi Sarid For Example", *PhD. Thesis*, University of Baghdad: College of Languages.
- Rasheed, Ghazwan M., (2018). Argumentation Strategies in Political Discourse "Yitzhak Rabin's", published in "Quarterly of the Faculty of Humanities, Ein Shemesh University, Part No. 3, Vol 46.
- Reboul, Moeschler, Trans: daghfous, Saif Aldeen,(2003). La Pragmatique aujourd'hui, Lebanon: ARAB ORGANIZATION FOR TRANSLATION.
- Sahraoui, Messoud (2005). The pragmatics of Arab scientists, Beirut: Daraltaleea for Publishing and Distribution.
- Sandra an-Ola Östman, Dominiek& Verschueren, Jef (2009). Cognition and Pragmatics, John Benjamins Publishing Company: Amsterdam / Philadelphia.
- Savi, Aldo (2012), Introduction to Theoretical Linguistics, Part 3, Israel, The Open University of Israel.
- Searle, John (1969). Speech act: An essay in the philosophy of language, Cambridge university press.
- Sebastian. P (2016). The Difference between Direct and Indirect Speech Acts, Technical University of Braunschweig.
- Shaheen, Ahmad Fahad Salih (2005). The Pragmatics Theory and Its Impact On Grammatical Studies, Jordan: Alamalkotob for Publishing and Distribution.
- Sovran, Tamar (2006), Language and Meaning: The Birth and Growth of Cognitive Semantics, Jerusalem: University of Haifa Press.
- Vanderveken, Daniel (2001). Essays speech act theory, (Pragmatics & beyond, ISSN 0922- 842X ; new ser. 77).
- Yule. George (1996). Pragmatics, Oxford: Oxford University press.
- Yule. George (2010). The study of language, Cambridge university press.

Yunus, Muhammad (2004). An introduction to the science of semantics and discourse, Beirut Lebanon: Dar Alkitab Aljadeed.
 Zohar, Livnat (2014). Fundamentals of the Theory of Meaning, Semantics and Pragmatics. Part 2, Tel Aviv: The Open University of Israel.

About the authors

Noor Fadhel Abd Hussien MA. Candidate

Email: norrfadhel251@gmail.com

Asst. prof. Dr. Ghazwan Majeed Rasheed

Lecturer in Department of Hebrew Language since 2006

- M.A. An Analytical Study of Zalman Sheneor's Poems
- PhD. The Function of Metaphor in Israeli Political Discourse – Yossi Saried for Example

Research Interest

Semantics, Pragmatics, Discourse analysis

Email: g.majeed1978@colang.uobaghdad.edu.iq

التداولية وأفعال الكلام- تاريخها، أهميتها ومراحل تطورها
 (تطبيقات من اللغة العبرية)

طالبة الماجستير نور فاضل عبد

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية

ا.م.د. غزوان مجيد رشيد

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية

المستخلص

يسلط البحث الضوء على مفهومين أساسيين في البحث اللغوي هما "التداولية" و"نظرية أفعال الكلام"، عن طريق الكشف عن أهميتهما ومراحل تطورها من خلال تحليل

الافعال الكلامية في اللغة العبرية على جميع مستوياتها ومراحلها (الخطاب السياسي ، الكتاب المقدس ، القصص العبرية).

لقد مرت التداولية بمراحل مهمة بمرور الزمن، حيث اصبحت في هذا الوقت محل اهتمام الباحثين وخاصة في مجال البحث اللغوي، لأنها تساعدهم في فك رموز الشفرات اللغوية ، وذلك بواسطة النظرية المركزية في التداولية "نظرية افعال الكلام" التي ظهرت وتطورت على يد مجموعة من اهم الفلاسفة واللغويين المشهورين في البحث اللغوي.

تكشف نتائج الدراسة بأن نظرية افعال الكلام هي البنت البكر للتداولية، لأنها لا تهتم فقط بكلام المرسل بل تهتم بابعاد اخرى (المرسل والمرسل اليه، البيئة التي يحدث فيها الفعل، السياق اللغوي، معايير مجتمعية بالاضافة الى موقف المتحدث والمستمع). يمكننا من خلال هذه النظرية فهم نوايا المتحدث تجاه المتلقي، بالإضافة إلى ذلك تعكس هذه النظرية الثقافة الاجتماعية للمجتمع والمعايير الاجتماعية والأخلاقية لذلك المجتمع.

الكلمات المفتاحية: التداولية، أفعال الكلام، اللغة العبرية، أوستين، سيرل، الافعال الكلامية المباشرة وغير المباشرة